

**ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

за участю:

**Інституту економічного прогнозування НАН України,
Департаменту податкової політики та макроекономічного
прогнозування при Міністерстві фінансів України,
Науково-дослідного фінансового інституту
при Міністерстві фінансів України,
Науково-дослідного інституту „Проблеми людини”,
Комітетів Верховної Ради України**

Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку)

**Збірник наукових праць за матеріалами
науково-практичної конференції
20–22 грудня 2001 р.**

УДК 336.221.22(477)(063)
ББК 65.9(4 УКР)261.3 я 43
Б 98

Рекомендовано до друку вченою радою Академії державної податкової служби України.

Б 98 Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку). Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції (20-22 грудня 2001 року). – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – 699 с.

ISBN 966-7257-95-9

Тематичний збірник містить матеріали науково-практичної конференції „Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку)”.

ISBN 966-7257-95-9   **УДК 336.221.22(477)(063)**
ББК 65.9(4 УКР)261.3 я 43

© Академія ДПС України, 2002

---

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

І.Г. Андрущенко

**ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА
ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ФОНДОВОГО
РИНКУ (НОРМОТВОРЧИЙ АСПЕКТ)..... 572**

Р.Б. Бабич

**ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА
БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ..... 574**

О.С. Башняк

**ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПРИНЦИПІВ БЮДЖЕТНОЇ ТА
ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ
ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ..... 576**

Г.В. Бех

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
ПОДАТКОВОГО МЕХАНІЗМУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ..... 579**

О.Д. Босий

ПРОЦЕСУАЛЬНІ БЮДЖЕТНО-ПРАВОВІ НОРМИ..... 581

Н.М. Вдовенко

**ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД
РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 583**

Л.К. Воронова

**ДЕЯКІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В
УКРАЇНІ..... 585**

Р.О. Гаврилюк

ЗВОРОТНА ДІЯ В ЧАСІ НОРМ ПОДАТКОВОГО ПРАВА 587

О.М. Гарас

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ 589**

К.Г. Гарбузюк

**ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ
ПОЛІТИКИ..... 590**

О.М. Герасименко,

О.В. Гавриленко

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ
(ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) В ОРГАНАХ ДПС 592**

Р.О. Гаврилюк
 (Чернівецький
 національний університет
 імені Юрія Федьковича)

ЗВОРОТНА ДІЯ В ЧАСІ НОРМ ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У податковому праві України проблема ретроактивності правових норм набула особливої ваги з початку 90-х років, тому що практика повернення становища платника податку на гірше, як переконає аналіз дійсності, з цього часу набрала системного характеру. Стало нагальною необхідністю закріпити у податковому праві України, у її Основному Законі принцип неможливості повернення на гірше становища платників податків. У чинній Конституції України цей принцип сформульовано наступним чином: “Законои та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення” [1, с. 58]. Конституційний Суд України у своєму рішенні у справі за конституційним зверненням НБУ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотню дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) уточнив, що це положення “стосується фізичних осіб і не поширюється на юридичних осіб” [4, с. 336].

Якісно нові колізії, пов’язані з дією норм податкового права України в часі, були породжені прийняттям Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 23 березня 1999 р. [2, с. 141–143]. Зокрема, згідно зі статтею 2 розділу II “Прикінцеві положення” даного Закону дія підпункту “е” і частини другої підпункту “з” пункту 1 статті 5 Декрету Кабміну України “Про прибутковий податок з громадян” (у редакції цього Закону) була поширена на правовідносини, які виникли з дня набрання чинності цим Декретом [3], тобто їм була надана зворотня дія у часі. У зв’язку з останнім Президент України порушив перед Конституційним Судом України питання про визнання неконституційним зазначеного Закону України. Вирішуючи цю справу, Конституційний Суд України постановив: визнати неконституційною статтю 2 розділу II “Прикінцеві положення” цього Закону: “Дія положень підпункту “е” і другої частини підпункту “з” пункту 1 статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 13–92 “Про прибутковий податок з громадян” (у редакції цього Закону) поширюється на правовідносини, які виникли з дня набрання чинності зазначеним Декретом Кабінету Міністрів України”. Основним аргументом на користь свого рішення Конституційний Суд України вважає нібито очевидну суперечність зазначеної статті вимогам частини першої статті 58 Конституції України [5, с. 364].

На нашу думку, цей аргумент є непереконливим. Справжній зміст закріпленого у частині першій статті 58 Конституції України принципу незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів не можна з’ясувати виключно на основі буквального тлумачення її словесної конструкції. Адже текстуальний виклад принципу чи норми, як відомо, з різних причин не завжди передає їх дійсний зміст. А тому часто доводиться вдаватися до інших прийомів тлумачення – історичного, телеологічного, системного, які дають змогу поглибити знання про обставини виникнення принципу, норми, їх мету і соціальне призначення, місце у правовій системі тощо. Такого аналізу Конституційний Суд України не провів. Тим часом, як свідчить історія, принцип “закон зворотної сили не має” був сформульований ще давньоримськими юристами на протидію сваволі законодавця, який надавав зворотної сили законам, що погіршували становище людей, піддавали несприятливим наслідкам за дії, які на час їх

вчинення визнавалися законними. Отже, мета цього принципу – поставити за-слін ущемленню прав і свобод людини з боку влади.

Надавши відповідним правовим нормам зворотну силу, парламент не тільки звільнив від оподаткування окремі доходи громадян, а й фактично скасував відповідальність фізичних осіб за несплату прибуткового податку, нарахованого податковими органами на дохід, отриманий від відчуження майна, набутого в процесі приватизації за приватизаційні або компенсаційні сертифікати, а також у межах пільгової приватизації до моменту набрання чинності цим Законом. З викладеного очевидно, що надання зворотної сили підпункту “e” і частині другій підпункту “з” пункту 1 статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України “Про прибутковий податок з громадян” (у редакції оспорюваного Закону) спрямоване не на погіршення, а на поліпшення правового становища громадян, а тому не суперечить меті й соціальному призначенню принципу незворотності дії у часі законів та інших нормативно-правових актів. Тому статтю 2 розділу II “Прикінцеві положення” Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” Конституційний Суд України, на нашу думку, мав би визнати конституційною.

• На підставі вищевикладеного пропонуємо включити у майбутній Податковий кодекс України спеціальну статтю “Чинність норм податкового права в часі”: “Види податків, зборів та інших обов’язкових платежів, що справляються в Україні, їх платники, об’єкти оподаткування, податкові ставки, порядок сплати податків, зборів та інших обов’язкових платежів, податково-правова відповідальність та способи захисту порушених прав визначаються законодавством про оподаткування, яке діяло під час справляння цих податків, зборів та інших обов’язкових платежів, якщо нове законодавство не поліпшує становища платників податків зборів та інших обов’язкових платежів”.

Податково-правові норми, які скасовують певні види податків, зборів та інших обов’язкових платежів, звужують податкову базу (об’єкт оподаткування) та коло платників (суб’єктів оподаткування), зменшують розміри податкових ставок, встановлюють нові пільги щодо оподаткування, усувають караність діяння або пом’якшують податково-правову відповідальність суб’єктів оподаткування, мають зворотну силу і поширюються з моменту набрання ним чинності також на податково-правові відносини, що мали місце до набрання ним чинності. Гранична межа ретроактивності норми податкового права, як правило, не може перевищувати чотирьох років.

Податково-правові норми, які встановлюють нові види податків, зборів та інших обов’язкових платежів, розширюють податкову базу (об’єкт оподаткування) та коло платників (суб’єктів оподаткування), збільшують розміри податкових ставок, скасовують пільги щодо оподаткування, встановлюють нову чи посилюють попередню міру податково-правової відповідальності, зворотної сили не мають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України, прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – С. 58.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 23 березня 1999 р. №539-XIV // Закони України. Офіційне видання. – К.: АТ “Книга”, 1999. – 17 т. – С. 138–144.
3. Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 10. – С. 77.
4. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997–2001. Книга 1 / Відповід. ред. канд. юрид. наук П.Б. Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 512 с.
5. Конституційний Суд України: Рішення. Висновки. 1997–2001. Книга 2 / Відповід. ред. канд. юрид. наук П.Б. Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 486 с.